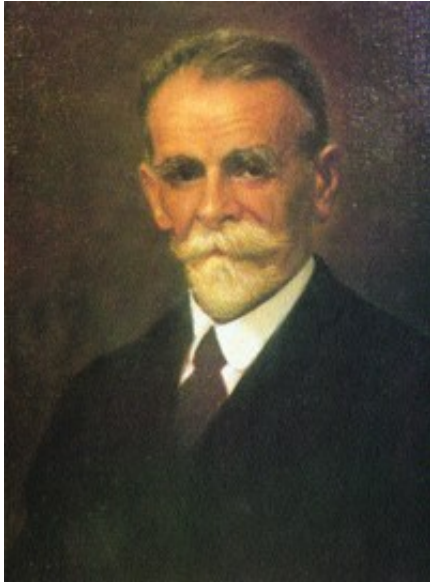

Ὁ Κωστής Παλαμᾶς, τό Βυζάντιο καί ἡ ἐποποιΐα 1912-13

Ὁ ποιητής Κωστής Παλαμᾶς

Γράφει ο **Κωνσταντίνος Χολέβας** - Πολιτικός Επιστήμων

Ὁ ἑορτασμός τῶν 100 χρόνων ἀπό τοὺς νικηφόρους Βαλκανικοὺς Πολέμους τοῦ 1912-13 καί τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Κρήτης καί τῶν νησιῶν τοῦ Βορείου Αἰγαίου, μᾶς φέρνει στὸν νοῦ τὸ ἐρώτημα: Ποιές ἦσαν οἱ πνευματικὲς ρίζες αὐτῆς τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἐξορμήσεως; Ποίος ἦταν ὁ ρόλος τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων πού βοήθησαν νά ξεπερασθεῖ ἡ ἐθνικὴ κατάθλιψη μετὰ τὴν πτώχευση τῆς χώρας ἐπὶ Χαρ. Τρικούπη τὸ 1893 καί τὴν ἥττα ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1897; Κορυφαία θέση μετὰ τῶν πνευματικῶν πατέρων τῆς νίκης κατέχει ὁ ἐθνικός μας ποιητής Κωστής Παλαμᾶς. Προετοίμασε τὴν ἀνάσταση τοῦ Γένους ἐπαναφέροντας στὸ προσκήνιο τὸ Βυζάντιο-Ρωμανία καί προβάλλοντας τὴν ἀδιάσπαστη ἱστορικὴ συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μία συνέχεια, ἡ ὁποία γιὰ ἐμᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς δέν ἀντιμετωπίζεται μέ βιολογικά,-φυλετικά κριτήρια, ἀλλ' ὡς ἐνότητα πνεύματος, ὡς πολιτιστικὴ συνέχεια, ὡς ἄρρηκτος ψυχικὸς δεσμός μετὰ τῆς Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Τουρκοκρατούμενης, Φραγκοκρατούμενης καὶ Νεώτερης Ἑλλάδος.

Τὸ κορυφαῖο ποίημα τοῦ Παλαμᾶ, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίσθηκε ὡς τὸ Ἔπος τῆς Ἑλληνικῆς Διάρκειας, εἶναι Ἡ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ». Ἐγράφετο ἐπὶ 25 χρόνια καί ἐξεδόθη σὲ βιβλίο τὸ 1910. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 4225 στίχους καί διαιρεῖται σὲ 12 Λόγους (κεφάλαια). Ὁ ἴδιος ὁ ποιητής παραδέχεται ὅτι ἔγραψε αὐτὸ τὸ ἐπικὸ ποίημα γιὰ νά βοηθήσει στὴν ἐθνικὴ ἀναγέννηση, στὴν προετοιμασίαν τῆς ἐθνικῆς ἐξορμήσεως γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση πανάρχαιων ἑλληνικῶν πατρίδων. Ἐγραψε σχετικᾶ: «Χωρὶς ψεύτικη μετριοφροσύνη σημειῶνω ὅτι ὁ πρόλογος τοῦ δευτέρου μας πολέμου μας μέ τὸν Βούλγαρο εἶναι ἓνα βιβλίο στίχων, ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» (1).

Τὸ ποίημα ἀντλεῖ τὴν ἀρχικὴ του ἰδέαν ἀπὸ δύο γεγονότα, τὰ ὁποῖα καταγράφονται ἀπὸ βυζαντινοὺς ἱστορικούς. Ὁ Παχυμέρης περιγράφει ὅτι ὅταν οἱ στρατιῶτες τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, Ἑλληνας αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας, ἀπελευθέρωσαν τὸ 1261 τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τοὺς Φράγκους εἶδαν ὅτι οἱ Σταυροφόροι εἶχαν συλῆσει τὸν τάφο τοῦ Βασιλείου Β' τοῦ Μακεδόνα, τοῦ αὐτοκράτορος πού ἔσωσε τὸ κράτος τοῦ ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴ ἀπειλή. Ἡ τελικὴ μάχη, σημειῶνω,

ἔγινε στό Κλειδί κοντά στό σημερινό Σιδηρόκαστρο, τόν Ἰούλιο τοῦ 1014, και τοῦ χρόνου συμπληρώνονται ἀκριβῶς 1000 χρόνια. Τό σκέλεθρο τοῦ φημισμένου βασιλέως τοῦ Βουλγαροκτόνου, εἶχε στό στόμα μία φλογέρα, τήν ὁποία εἶχαν τοποθετήσει περιπαικτικά οἱ Φράγκοι εἰσβολεῖς. Ὁ Κ. Παλαμᾶς φαντάζεται ὅτι ἡ φλογέρα αὐτή διηγεῖται μελωδικά τό νικητήριο προσκύνημα τοῦ Βασιλείου Β΄ στήν Ἀθήνα. Πρόκειται γιά γεγονός, τό ὁποῖο ἀναφέρει ὁ χρονογράφος Κεδρηνός, ἡ δεύτερη πηγή ἐμπνεύσεως τοῦ ποιητῆ μας. Ὁ Βασίλειος ἦλθε μέ ὅλον τόν στρατό του τό 1018 γιά νά προσκυνήσει τήν Παναγία τήν Ἀθηνιώτισσα, δηλαδή τόν Παρθενῶνα. Σήμερα ἐλάχιστα τονίζεται τό γεγονός ὅτι ἐπὶ 1000 περίπου ἔτη ὁ Παρθενῶν ἦταν Ὁρθόδοξος Χριστιανικός ναός ἀφιερωμένος στήν Θεοτόκο καί μάλιστα προσήλκυε χιλιάδες προσκυνητές ἀπό ὅλη τήν Ὁρθόδοξη Οἰκουμένη. Ὁ σύγχρονός μας βυζαντινολόγος Ἀντώνης Καλδέλλης, ὁ ὁποῖος διδάσκει στό Πανεπιστήμιο τοῦ Ὁχάϊο τῶν ΗΠΑ, τεκμηριώνει τή μεγάλη ἀπήχηση τοῦ Χριστιανικοῦ Παρθενῶνος καί πιστεύει ὅτι περισσότερη αἴγλη εἶχε ὁ ναός ἐπὶ Βυζαντίου (Ρωμανίας ἐπὶ το ὀρθότερον) παρά στήν κλασσική καί ἑλληνιστική ἀρχαιότητα. (2).

Ὁ νεοελληνιστής Πανεπιστημιακός καθηγητής Κώστας Κασίνης ἔχει ἐπισταμένως μελετήσει τίς πηγές ἐμπνεύσεως τοῦ Κ. Παλαμᾶ καί καταγράφει ὅλες αὐτές στή διατριβή του. Μεταξύ ἄλλων ἐντοπίζει ὅτι ἡ ἐπική Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ ἔχει στοιχεῖα ἀπό τόν Ὅμηρο, τούς ἀρχαίους τραγικούς καί φιλοσόφους -τούς ὁποίους ὁ Παλαμᾶς διάβαζε ἀπό τό πρωτότυπο- ἀπό τήν Βίβλο, τόν Ἀκάθιστο Ὑμνο, τά Συναξάρια τῶν Ἀγίων, τά ἀκριτικά τραγούδια, τή δημοτική ποίηση, τήν κρητική ποίηση, τίς «Διηγήσεις Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνο». Ἐπισημαίνει χαρακτηριστικά:

«Ἡ ἰδέα εἶναι ἡ συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὑποβάλλεται μέ ποικίλους τρόπους στόν ἀναγνώστη καί ἔχει ἀναγνωριστεῖ ἀπό τούς λίγους ἐρμηνευτές τοῦ ποιήματος. Ἀλλά καί ὁ ἴδιος ὁ ποιητής μᾶς ἀποκαλύπτει τίς προθέσεις του γιά τό στόχο αὐτό, λέγοντας πῶς «πρωτοκύτταρο» τοῦ ἔργου ὑπῆρξε ἓνας καί μοναδικός στίχος, πού κράτησε στή μνήμη του ἀπό λιγόστιχο τραγοῦδι:

Προσκύνησε τήν Παναγιά μέσα στόν Παρθενῶνα.

..... Εἶναι ἀνάγκη νά σημειωθεῖ πῶς ἡ ἰδέα αὐτή, πού ἀποτέλεσε κατευθυντήριο γραμμή γιά τό στόχο του, ἀποκρυσταλλώθηκε (ἔπειτα ἀπό τή γνωστή θεωρία τοῦ Φαλμεράγιερ) ἀπό τά ἱστορικά συμπεράσματα τοῦ Παπαρρηγόπουλου καί τίς τεκμηριωμένες ἀποδείξεις τοῦ Πολίτη γιά τήν ἀδιάσπαστη ὁμοτροπία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ» (3).

Ὁ χαρακτηριστικός στίχος πού συνοψίζει τήν πίστη του ποιητῆ γιά τήν Ἑλληνική Διάρκεια, εἶναι ὁ ἀκόλουθος:

Κοπρίσματα, ἀνεμορριπές, κλαδέματα, πλημμύρες

Σταλώσανε (σ.σ.περιόρισαν) ἢ λυγίσανε τό δέντρο, δέν τ'ἀλλάξαν (Λόγος Δ΄, 61).

Δέντρο εἶναι ὁ Ἑλληνισμός. Περνᾷ ἀπό περιπέτειες, δοκιμασίες καί κατακτήσεις, ἀλλά ἀπλῶς περιορίζεται ἐδαφικῶς ἢ ἀριθμητικῶς. Ὅμως ἡ ψυχή του δέν ἀλλάζει, ἡ συνέχεια διατηρεῖται. Ἡ μαγιά πάντα μένει, ὅπως θά ἔλεγε καί ὁ Μακρυγιάννης.

Τό ποίημα ξεκινᾷ μέ τήν κατάθλιψη τοῦ ἔθνους ἀπό τήν πτώχευση καί τήν ἥττα. Γράφει στόν Πρόλογο:

Σβησμένες ὅλες οἱ φωτιές οἱ πλάστρες μέσ τήν χώρα.

Ἀλλά ξεδιπλώνοντας τήν θριαμβευτική πορεία τοῦ Βασιλείου πρός τήν Ἀθήνα καί ὑμνῶντας μέ λαμπρούς στίχους τήν Παναγία καταλήγει σέ ξέσπασμα χαρᾶς καί ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ Μεγάλη Ἰδέα εἶναι ζωντανή καί θά ἀπελευθερώσουμε τά ἐδάφη μας:

Μαρμαρωμένος βασιλιᾶς καί θά ξυπνῶ ἀπ' τό μνημα

Τό μυστικό καί τό ἄβρετο πού θά με κλιῇ θά βγαίνω,

Καί τή χτιστή Χρυσόπορτα ξεχτίζοντας θά τρέχω

Καί καλιφάδων νικητής καί τσάρων κυνηγᾶρης

Πέρα στήν Κόκκινη Μηλιά θά παίρνω τήν ἀνάσα. (Λόγος ΙΑ, 144-145)

Καλιφάδες εἶναι οἱ χαλίφηδες, οἱ ἡγέτες τοῦ Ἰσλάμ, τσάροι οἱ ἡγεμονες τῶν σλαβικῶν λαῶν καί συγκεκριμένα τῶν Βουλγάρων που μᾶς εἶχαν ταλαιπωρήσει στόν Μακεδονικό Ἀγῶνα (1903-1908). Ἀκριβῶς τότε πού ἔγραφε τό ἐπικό ποίημά του ὁ Κ. Παλαμᾶς.

Σήμερα ὡς Ὁρθόδοξοι Ἕλληνες ἐπιδιώκουμε τήν εἰρηνική συνύπαρξη μέ ὅλους τούς λαούς. Ὅμως χρειαζόμαστε τή συνείδηση τῆς συνέχειας τοῦ Ἑλληνισμοῦ γιά νά ξεπεράσουμε κάθε ἐμπόδιο, κάθε κρίση. Ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό μία νέα Μεγάλη Ἰδέα, ἡ ὁποία δέν θά εἶναι ἐδαφική οὔτε, ὅμως, ἀνεδαφική, οὐτοπική. Ἐνθυμούμενοι πόσο βοήθησε ὁ Κωστής Παλαμᾶς στήν ἐθνική ἀφύπνιση τοῦ 1912-13 κατανοοῦμε πόση ζημιὰ κάνουν σήμερα ὅσοι θέλουν νά μᾶς ἀποκόψουν ἀπό τό ἱστορικό παρελθόν μας, ἀπό τήν Ὁρθόδοξη παράδοσή μας, ἀπό τή διαχρονία τῆς γλώσσας μας.

Ἡ Συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως ἀποκρυσταλλώνεται στή Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ, θά εἶναι ὁδηγός μας γιά ἓνα μέλλον εἰρηνικό, δημιουργικό καί ἐλπιδοφόρο. Ἡ ἐλληνορθόδοξη πορεία μας, ὅπως τεκμηριώνεται ἀπό ἱστορικούς, ποιητές καί λογίους, εἶναι ἡ δύναμή μας καί ἡ ἐλπίδα μας στούς δύσκολους καιρούς πού ζοῦμε. Ἄς προσευχηθοῦμε στήν Παναγία μας μαζί μέ τόν Κωστή Παλαμᾶ:

«Ὡ Στρατηλάτισσα Κυρά, σ' ἐσέ τά νικητήρια!

.....

Μακεδονίτισσα, Ἀθηναία, Πολίτισσα! Ἡ Βλαχέρνα γεμάτη ἀπό τό θάμα Σου!

(Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ, Δ' Λόγος, 420-435).

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. 1. Κώστα Κασίνη, Ἡ Ἑλληνική λογοτεχνική παράδοση στή Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ -Συμβολή στήν ἔρευνα τῶν πηγῶν, Ἀθήνα 1980, σελ. 515.
2. 2. Ἀντῶνη Καλδέλλη, Ὁ Βυζαντινός Παρθενώνας- Ἡ Ἀκρόπολη ὡς σημεῖο συνάντησης χριστιανισμοῦ καί ἑλληνισμοῦ, Ψυχογιός, Ἀθήνα 2013, σελ. 189-190 κ.ἄ.
3. 3. Κώστα Κασίνη, ὅπως ἀνωτέρω, σελ. 515-516.

11.10.2013

Πηγή: www.antibaro.gr/